

פרשת נצבים תשע"ו
לא בשמים היא ותורה שבעל פה

Sponsored by friends of David Wachs in his memory
לעיי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

דברים פרק ל

(יא) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא ממצוה אחרת (יב) לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה (יג) ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה (יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו:

רש"י (יא) לא נפלאה היא ממך - לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר (דברים יז, ח) כי יפלא ארי יתכסי, (איכה א, ט) ותרד פלאים, (איוב מ, יג) ותרד במטמוניות, מכוסה חבוש בטמון: (יב) לא בשמים היא - שאלו היתה בשמים היית צריך לעלות אחריה וללומדה: (יד) כי קרוב אליך - התורה נתנה לכם בכתב ובעל פה:

רמב"ל (יא) וטעם כי המצוה הזאת - על כל התורה כולה. והנכון, כי על כל התורה יאמר (לעיל ח א) "כל המצוה אשר אנכי מצוה היום", אבל "המצוה הזאת" על התשובה הנזכרת, כי והשבות אל לבבך (בפסוק א) ושבת עד ה' אלהיך (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הבינוני לרמוז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן. והטעם, לאמר כי אם יהיה נדחך בקצה השמים ואתה ביד העמים תוכל לשוב אל ה' ולעשות ככל אשר אנכי מצוה היום, כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום: וזה טעם **בפיך ובלבבך לעשותו** - שיתודו את עונם ואת עון אבותם בפיהם, וישבו בלבם אל ה', ויקבלו עליהם היום התורה לעשותה לדורות כאשר הזכיר (לעיל פסוק ב) אתה ובניך בכל לבבך - כמו שפירשתי (שם):

שמות פרק כד 109 יב

ויאמר יקח אל משה עולה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורגם:

רש"י ויאמר ה' אל משה - לאחר מתן תורה: **עלה אלי ההרה והיה שם** - ארבעים יום: **את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורגם** - כל שש מאות ושלש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שישד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו:

רמב"ל ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה - היא המצוה שאמר לו מאמש עלה אל ה', ונגש משה לבדו אל ה' (לעיל פסוקים א-ב), ועתה ביום השביעי הוסיף לו לאמר והיה שם ואתנה לך, כי יתעכב בהר עד כי יתן אליו לוחות האבן והתורה והמצוה "ואשר כתבתי" יחזור על הלוחות, "ולהורותם" על התורה והמצוה. ושיעור הכתוב ואתנה לך את לוחות האבן אשר כתבתי, והתורה והמצוה להורותם. והוא כאשר אמר במשנה תורה (דברים ה כח) ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם: ורש"י כתב אשר כתבתי בתוך לוחות האבנים להורותם, שכל שש מאות ושלש עשרה מצוות בתוך עשרת הדברות הם. ור"א אמר התורה, הדבור הראשון והשני, והמצוה, השמונה הנזכרים. ואינו כלום, כי הכתוב במשנה תורה (שם) ואדברה אליך, יעיד כי על כל המצוות כולן ידבר. ועל דעת רבותינו (דב"ר ג יב) יתכן כי יהיה רמז שהיתה כל התורה כתובה לפניו קודם שנברא העולם, כאשר הזכרתי בתחלת ספר בראשית:

ספורנו

עלה אלי ההרה. לראש ההר, שאחר שנגש יותר מן העולים עמו, כאמרו ונגש משה לבדו ועם כל זה לא עלה אל ראש ההר, ובאותו המעמד השיגו הזקנים את המראה הגדול. אמר למשה שיעלה אל ראש ההר, ששם היה מראה כבוד ה', כאמרו ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר וכך במתן תורה אמר וירד ה' על הר סני אל ראש ההר ויקרא ה' למשה אל ראש ההר: **והיה שם**. עמוד שם איזה זמן ארוך, כמו ויהיו שם כאשר צוני ה' (דברים י, ה): **והתורה**. החלק העיוני ממנה: **והמצוה**. הוא חלק המעשי ממנה: **אשר כתבתי**. כי לולא חטאו בעגל היתה כל התורה נתונה חתומה מיד הבורא יתברך כמו הלוחות, כמו שהעיד באמרו ואתה מרובות קדש מימינו אש דת למו וכו' (שם לג, ב). ומאז שחטאו בעגל לא זכו לכך, אבל כתבה משה במצותו, כאמרו אחר כך כתוב לך את הדברים האלה (להלן לד, כז) ולא הביא משה רבינו את הלוחות אלא כדי לשברם לעיניהם, לשבר את לבם הזונה, כדי שיחזרו בתשובה: **להורותם**. אתנם לך כדי שתורה אותם. כי אף על פי שהכל בכתב, כאמרם ז"ל (תענית פרק קמא) מי איכא מידי בנביאי וכתובי דלא רמזה משה באורייתא (תענית ט א) וכמאמר קצתם ז"ל (גטין) רב בכתב, ומעוט בעל פה (גיטין ס ב) הנה הרמזים אשר בה בעיון ובמעשה לא יובנו אצל רוב ישראל זולתי על ידי מורה צדק, ובזה צדק גם כן מאמר קצת רבותינו ז"ל באמרם רוב בעל פה ומעוט בכתב:

העמק דבר

והתורה. פירשו חז"ל בברכות ד"ה זה מקרא. וכ"ה בירו' שם פ"ו ה"א ר"א בר כהנא בשם ר"א מנין לכל המצוות שטעונין ברכה שנא' ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה איתקיש מצוה לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצוות טעונין ברכה. הרי דמפרשי תורה ממש. אכן ע"כ אינו כמו שהיא כתובה לפנינו. שהרי לא נשלמה עדיין אלא כמו שהיתה כתובה לפני ה' כולה שמותיו של הקב"ה שבהם ברא שו"א. וע"ז אמרו בס' ע"ז ד"ג ג' שעות ראשונות של יום הקב"ה יושב ועוסק בתורה. ומביא על כל המאמר מקרא יומם יצוה ה' חסדו ולא נתבאר מה זה חסד במה שהקב"ה עוסק בתורה אלא הכונה דהקב"ה מזכיר שמותיו ית' ומחדש בטובו בכל יום תמיד מע"ב. וברור שמחדש באופן שברא מתחלה היינו בשמותיו הקדושים וכלשון המשנה באבות פ"ד שהתורה נקרא כלי חמדה שבו נברא העולם. והן הן גופי תורה שבכתב ומש"ה נקרא זה העסק חסד כאמור לעשה אורים גדולים כל"ח וכ"ז ניתן למשה בסיני אלא שלא נתפשט שמותיו על צורה שניתנה לנו אלא פרשיות פרשיות בכל משך ארבעים שנה עד מות משה והתורה הלז היינו שמותיו של הקב"ה היו כתובים על הלוחות הראשונות כמשי"כ להלן ל"ב ט"ו בשם הירו'. וגם בלוחות השניות כמבואר בל"ד א' וכ"ז:

העמק דבר [המשך]

והמצוה. פרשיי תי"ג מצות והיא דעת הירו' ברכות פ"ו הנ"ל אבל אנן לא קיי"ל הכי. אלא כדאי בתלמוד דילן ברכות ד"ה והמצוה זו משנה היינו דברי קבלה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהקדמת ספר היד וכ"כ הראב"ע. ועי' מש"כ בס' בראשי ב' ט"ז. ובזה הספר ל"ד לייב ובס' ויקרא כ"ב ל"א (והוא נ"מ לדינא דז"ל הירו' ר' חגי ור' ירמיה סלקין לבי חנותא קפץ ר' חגי ובירך עליהן א"ל ר"י יאות עבדית שכל המצות טעונין ברכה ומנין שכה"מ טעונין ברכה ר' תנחום ר"א ב"כ בשם ר"א ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה איתקיש מצוה לתורה מה תורה טעונה ברכה כו' וכבר נחלקו בפ"י בי חנותא י"מ מקום שמושיבין ב"ד וי"מ שמצדיקין את המדות והשערים. הא מיהא לכ"ע לא היה דבר פשוט לברך ע"ז עד שהעלו ר' חגי ור"י. וקשה אמאי והלא בכל שעה מברכין על המצות אקב"ו. ותו קשה הא דשאל מנין שכל המצות טעונין ברכה מה זו שאלה על ר"ח ור"י והלא משנה הוא במס' תרומות פ"א מ"ו האלם ובע"ק לא יתרומו והוא מפני הברכה. ולא שאל מנין שטעונין ברכה אלא ברור הוא שהוא מדרבנן ואנשי כנה"ג תקנינהו אלא ע"כ משום שהיה מצוה שאין מברכין. ע"פ כלל שהניחו הראשונים לחלק כידוע בשו"ת הרשב"א וש"ר. אלא שא"א לחלק בין המצות כ"א באופן שהרבה דרבנן אבל במצוה שהברכה מה"ת אין מקום לחלק וכאן היה מצוה דלרבים וס"ל להירושלמי דמצוה דלרבים טעון ברכה מה"ת ונ"ל מהאי הקישה מצות לתורה. וטעמיה דס"ל בפי' שלשה שאכלו דברה"ת מה"ת אינו אלא מה שקורין ברבים. ומפרש שם א"כ בינו לבין עצמו לא יברך אר"א מרי אחוי דר"י עשאוה כשאר מצותיה מה מצות טעונין ברכה אף ד"ת טעונין ברכה. הרי דס"ל דת"ת לעצמו למדין משאר מצות והוא דרבנן אבל ת"ת ברבים הוא מה"ת והיינו דעת ר' יוחנן בתלמודין דכ"א דקאמר ברכת התורה לפניה מה"ת ולאחריה ק"ו מברכת המזון הרי דמייירי בקריאת התורה ברבים. ובהא ס"ל דמצות דלרבים למדין מהיקשא דא שמה"ת לברך ושוב אין חילוק כלל. אבל תלמוד דילן ס"ל דברכת התורה מה"ת היינו בינו לבין עצמו ואין חילוק בין בינו לב"ע בין לרבים. וא"כ א"א להקיש מצות לתורה שהרי זה ברור דברכת המצות אינו אלא מדרבנן. והיינו דתלמודין לטעמיה דאינו מפרש והמצוה אלו מצות. ואחר שכן אין מברכין על בי חנותא (:):

אשר כתבתי. בגי' ברכות מפרשי בדרך דרש. ולפי הפשט קאי על והתורה וכדאי בירו' שקלים פ"ו התורה שנתן הקב"ה למשה נתנה לו אש לבנה חרותה באש שחורה היא אש מובללת באש וכו' :

להורותם. קאי על והמצוה. שבא להורות לישראל הלכה למעשה והנה אמר ה' למשה על כל אלה ואתנה לך. בלשון מתנה היינו שלא יהי נצרך לעמל עוד וכדאי בנדרי' דל"ח א' :